

Dariusz Urban

Spójność społeczna w wybranych krajach UE w latach 1999-2004

Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Społecznej w Ostrołęce nr 4,
91-99

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA WYBRANYCH KRAJÓW UE W LATACH 1999-2004

Celem opracowania jest wskazanie skali dysproporcji w spójności społecznej między wybranymi krajami UE oraz stopnia ich zmian w latach 1999-2004. Tematyka spójności wiąże się ściśle z tworzeniem społecznej gospodarki rynkowej, budową gospodarki opartej na wiedzy oraz rozwojem i pogłębianiem procesów integracyjnych. W procesach tych koniecznym staje się zachowanie równowagi między wzrostem gospodarczym, a spójnością społeczną - rozumianą jako stopień zróżnicowania warunków życia między mieszkańcami krajów i regionów. Znajomość problematyki dysproporcji społecznych daje ponadto podstawy do tworzenia polityk, które nakierowane są na niwelowanie istniejących oraz ograniczanie powstających różnic społecznych. Opracowanie składa się z dwóch części. W części pierwszej ma miejsce prezentacja mierników obrazujących stan zróżnicowania społecznego. Część druga przedstawia wyniki badań spójności społecznej wybranych krajów UE w latach 1999-2004, dokonanej w oparciu o materiał statystyczny opublikowany przez Eurostat.

Dysproporcje społeczne i ich mierniki

Jednym z fundamentalnych celów, jakie stawiają przed sobą kraje uczestniczące w procesie integracji europejskiej, jest osiągnięcie spójności społeczno-ekonomicznej, czyli zwiększenie przez kraje, regiony i grupy społeczne równomierności w podziale korzyści czerpanych z rozwoju, jak również tych, będących wynikiem pogłębiania integracji¹. Teorie rozwoju regionalnego, a także teorie integracji wskazują na możliwość asymetrycznego przebiegu zjawisk gospodarczych nie tylko między krajami, lecz także na poziomie regionów w ramach tego samego kraju. Celowym

1 Szostak E., Polityka spójności a wyzwania dla polityki rozwoju regionalnego w Polsce [w:] Klamut M., Pancer-Cybulska E. (red.) Spójność społeczna, gospodarcza i terytorialna w polityce Unii Europejskiej, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, s.341.

zatem wydaje się badanie skali dysproporcji oraz kierunków ich zmian tak, aby móc przeciwdziałać zjawiskom polaryzacji ekonomicznej, wykluczenia społecznego oraz wspierać europejski model społeczny, którego cechą charakterystyczną jest ściśle powiązanie wzrostu gospodarczego i spójności społecznej². Potwierdza to H. Jansen, który uważa, że wysiłki zmierzające do uzyskania spójności między krajami członkowskimi, regionami czy grupami społecznymi są elementem programu europejskiego³. Wyrazem rangi przywiązywanej do zagadnienia dysproporcji rozwojowych w procesie integracji europejskiej było zobligowanie Komisji Europejskiej do przedstawiania Radzie Europy, Komitetowi Społeczno-Ekonomicznemu oraz Komitetowi Regionów okresowych raportów na temat postępów w osiągnięciu spójności społeczno-ekonomicznej. Jak do tej pory opublikowane zostały trzy raporty na temat spójności społeczno-ekonomicznej, ponadto w latach pomiędzy kolejnymi raportami przedstawiane są okresowe sprawozdania na temat postępów w dziedzinie zmniejszania różnic ekonomicznych, społecznych i terytorialnych między krajami i regionami.

Termin „spójność społeczna” odnosi się do zjawiska nierówności społecznych między wyodrębnionymi obszarami pewnej przestrzeni gospodarczej. W przypadku spójności społecznej przedmiotem badania są wybrane wskaźniki rozwoju społecznego lub społeczno-ekonomicznego, takie jak stan infrastruktury gospodarczej lub wyrażony liczbowo poziom życia⁴. Najczęściej stosowanym wskaźnikiem obrazującym dysproporcje społeczne jest: stopa bezrobocia. Analizując dotychczasowe opracowania Komisji Europejskiej da się zauważyć, iż w kolejnych raportach wykorzystywane są zmodyfikowane, lub też zupełnie nowe wskaźniki przedstawiające sytuację społeczną mieszkańców krajów i regionów, jak np. wskaźnik ubóstwa (począwszy od drugiego raportu) oraz wskaźnik obrazujący jaki odsetek młodzieży kończy edukację na najniższym poziomie – tzw. „early school leavers” (trzeci raport kohezyjny). Według B. Ardy, I. Begg, W. Schelkle, F. Torres wśród wskaźników spójności społecznej pierwszoplanowe miejsce zajmują mierniki zróżnicowania poziomu zatrudnienia i bezrobocia, oraz w dalszej kolejności wskaźniki ubóstwa oraz mierniki nierów-

2 Borowiec J., Wilk K., Integracja europejska, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2005, s.372, por.: Dworak E., Dylematy i uwarunkowania tworzenia gospodarki opartej na wiedzy, [w:] Parszewski K. (red.) Wyzwania dla gospodarki polskiej w zintegrowanej Europie, Opracowania Raporty Materiały, Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Społeczna w Ostrołęce, Ostrołęka 2005, s. 40.

3 Hansen J.D.,(red.) Ekonomiczne aspekty integracji europejskiej, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2003, s.24.

4 Jasiński L.J., Spójność ekonomiczna regionów Polski na tle krajów Unii Europejskiej, Instytut Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2005, s.11, por. Pierzchalska M., Znaczenie spójności społeczno-gospodarczej dla rozwoju regionalnego [w:] Głąbicka K. (red.) Spójność społeczno-ekonomiczna – implikacje regionalne, WSB, Radom 2004, s.18.

ności dochodowych⁵. Baza danych Eurostatu w zakładce „Social Cohesion” oferuje 23 różne wskaźniki spójności społecznej, (w tym w podziale ze względu na płeć), wśród których znajdują się min: stopa bezrobocia długookresowego, wskaźnik regionalnego zróżnicowania tej stopy, wskaźnik ukazujący odsetek młodzieży z najniższym wykształceniem, wskaźnik zróżnicowania dochodów⁶. Proponowane przez Eurostat dane statystyczne zostały wykorzystane w niniejszym opracowaniu.

Zróżnicowania spójności społecznej wybranych krajów UE

Przedmiotem analizy w niniejszym opracowaniu jest sytuacja społeczna w dziewięciu krajach UE: Belgii, Niemiec, Grecji, Hiszpanii, Francji, Włoch, Luksemburga, Austrii i Portugalii. Taki wybór uzasadniony był występowaniem czynnika ograniczającego w badaniu, którym okazała się niekompletność danych w przypadku wszystkich krajów UE 15. Wobec powyższego przyjęto, iż badaniem objęte zostaną tylko te kraje, dla których dostępne są następujące wskaźniki⁷:

- Stopa bezrobocia długookresowego (odsetek osób aktywnych zawodowo, którzy pozostają bez pracy dłużej niż 12 miesięcy);
- Wskaźnik obrazujący odsetek ludności w wieku 18-59, która żyje w gospodarstwach domowych, gdzie nie ma osób pracujących;
- Wskaźnik ukazujący, jaki jest odsetek dzieci (0-17 lat) żyjących w gospodarstwach domowych, w których są wyłącznie osoby bezrobotne;
- Odsetek młodzieży w wieku 18-24, która kończy edukację na najniższym poziomie;
- Wskaźnik ryzyka ubóstwa po transferach socjalnych, definiowany jako udział osób, których dochody do dyspozycji po uwzględnieniu transferów socjalnych wynoszą mniej niż wskaźnik ubóstwa, rozumiany jako 60% mediany średnich dochodów mieszkańca danego kraju;
- Wskaźnik zróżnicowania dochodu, określany jako relacja dochodów uzyskiwanych przez 20% populacji o najwyższych dochodach do dochodów uzyskiwanych przez 20% populacji o dochodach najniższych;
- Wskaźnik ryzyka ubóstwa bez uwzględnienia transferów socjalnych, którego konstrukcja jest analogiczna jak w przypadku wskaźnika przedstawionego powyżej.

5 Ardy B., Begg I., Schelkle W., Torres F., How will EMU effect Cohesion?, *Área Científica de Economía*, E/n o 6/ 2003, s. 4-5.

6 www.epp.eurostat.ec.europa.eu

7 Przyjęcie do badania wszystkich (15) krajów ograniczyło by pulę wskaźników do jednego, a mianowicie stopy bezrobocia długookresowego.

Kształtowanie się tych wskaźników w badanej próbie krajów przedstawia tab.1. oraz tab.2.

Tab.1. Wskaźniki spójności społecznej wybranych krajów Unii Europejskiej w 1999 r.

Kraj	Wskaźniki						
	Stopa bezrobocia długookresowego (w %)	Ludność (18-59) żyjąca w gospodarkach gdzie nikt nie pracuje (w %)	Dzieci żyjące w gospodarkach gdzie nikt nie pracuje (w %)	Odsetek młodzieży z najniższym wykształceniem (w %)	Wskaźnik ryzyka ubóstwa - po transferach (w %)	Wskaźnik zróżnicowania dochodowego	Wskaźnik ryzyka ubóstwa - przed transferami (w %)
Belgia	4,8	13	11,3	15,2	13	4,2	24
Niemcy	4,1	10,5	9,5	14,9	11	3,6	21
Grecja	6,5	9,6	5,2	18,6	21	6,2	22
Hiszpania	5,7	8,5	7,3	29,5	19	5,7	23
Francja	4,1	11,3	9,9	14,7	15	4,4	24
Włochy	6,7	11,7	8,3	27,2	18	4,9	21
Luksemburg	0,7	6,7	4	19,1	13	3,9	24
Austria	1,2	8,2	4,2	10,7	12	3,7	23
Portugalia	1,8	4,7	4,5	44,9	21	6,4	27

Źródło: na podstawie danych Eurostat.

Tab.2. Wskaźniki spójności społecznej wybranych krajów Unii Europejskiej w 2004 r.

Kraj	Wskaźniki						
	Stopa bezrobocia długookresowego (w %)	Ludność (18-59) żyjąca w gospodarstwach gdzie nikt nie pracuje (w %)	Dzieci żyjące w gospodarstwach gdzie nikt nie pracuje (w %)	Odsetek młodzieży z najniższym wykształceniem (w %)	Wskaźnik ryzyka ubóstwa - po transferach (w %)	Wskaźnik zróżnicowania dochodowego	Wskaźnik ryzyka ubóstwa - przed transferami (w %)
Belgia	4,1	13,7	13,2	11,9	15	4	28
Niemcy	5,4	11,1	10,9	12,1	16	4,4	24
Grecja	5,6	8,5	4,5	14,9	20	6	23
Hiszpania	3,4	7,3	6,3	31,7	20	5,1	25
Francja	3,9	10,8	9,6	14,2	14	4,2	26
Włochy	4	9,1	5,7	22,3	19	5,6	23
Luksemburg	1,1	6,5	3	12,9	11	3,7	22
Austria	1,3	8,8	5,6	8,7	13	3,8	25
Portugalia	3	5,3	4,3	39,4	21	7,2	27

Źródło: na podstawie danych Eurostat.

Analiza prowadzi do następujących wniosków:

Po pierwsze w badanym okresie miał miejsce spadek stopy bezrobocia w badanej grupie krajów traktowanych jako całość ze średniego poziomu 3,96% do poziomu 3,53%, na co złożył się spadek stopy bezrobocia długookresowego w: Belgii, Grecji, Hiszpanii, Francji i we Włoszech (największy spadek miał miejsce we Włoszech) oraz wzrost w pozostałych krajach, (największy wzrost bezrobocia długookresowego odnotowano w Niemczech i Portugalii).

Po drugie biorąc pod uwagę kolejny wskaźnik ukazujący jaki procent ludności w wieku 18-59 żyje w gospodarstwach domowych, w których nie ma osób pracujących, podkreślić należy, że także w tej dziedzinie nastąpiła poprawa sytuacji. Średnia wielkość tego wskaźnika spadła z poziomu 9,36% do 9,01 %. Najlepsza pod względem tego wskaźnika była w 2005 roku sytuacja w Portugalii - 5,3%, najgorsza zaś w

Belgii - 13,7%. Podobne tendencje zauważyć można w przypadku tego wskaźnika odniesionego do dzieci (0-17 lat). Tutaj również ma miejsce spadek średniej wielkości tego wskaźnika w badanych krajach z 7,13% do 7,01%. Największy odsetek dzieci z obojgiem bezrobotnych rodziców w 2004 roku wystąpił w Belgii - 13,2%, natomiast najniższą wartość tego miernika odnotowano w Portugalii, gdzie kształtował się on na poziomie 4,3%.

Po trzecie w badanym okresie wśród dziewięciu krajów UE spadł odsetek młodzieży, która kończy edukację na najniższym poziomie. W roku 1999 wynosił on średnio 21,64%, by w 2004 roku osiągnąć wartość 18,64%. Oznacza to, że coraz więcej uczniów kontynuuje naukę powyżej poziomu podstawowego, co wobec zamiarów budowania przez kraje UE gospodarki opartej na wiedzy ocenić należy jako zmiany jak najbardziej korzystne.

Po czwarte, jeśli chodzi o wskaźniki obrazujące ryzyko ubóstwa, to podkreślić należy, iż wskazują one na pogorszenie sytuacji w tej dziedzinie. W okresie między rokiem 1999 a rokiem 2004 odnotowano wzrost średniej wielkości o 0,67% w przypadku wskaźnika uwzględniającego transfery socjalne oraz o 1,56% dla wskaźnika bez transferów. Biorąc pod uwagę wskaźnik uwzględniający transfery socjalne spadek ryzyka ubóstwa miał miejsce w: Luksemburgu, Grecji i Francji. Z kolei bez transferów socjalnych spadek wskaźnika odnotował jedynie Luksemburg. W przypadku Portugalii w badanym okresie nie nastąpiła zmiana obu wskaźników.

Po piąte wskaźnik obrazujący relacje górnego kwantyla osób z najwyższymi dochodami do kwantyla dolnego, uzasadnia stwierdzenie, iż w badanej grupie krajów w okresie 1999-2005 nastąpił wzrost średniego poziomu zróżnicowania dochodów między dwiema skrajnymi grupami dochodowymi z 4,78 do 4,89. Taka sytuacja jest wynikiem z jednej strony wzrostu tego wskaźnika: w Niemczech, we Włoszech, oraz w Austrii i Portugalii, z drugiej zaś - spadku w pozostałych krajach.

Podsumowując, średnie wielkości czterech z mierników przyjętych do badania (długookresowa stopa bezrobocia; odsetek ludności w wieku 18-59, która żyje w gospodarstwach domowych, w których nie ma osób pracujących; procent dzieci w wieku 0-17 lat w takiej samej sytuacji oraz odsetek młodzieży z najniższym wykształceniem) wykazują spadek, co jest dowodem korzystnych zmian w dziedzinie zróżnicowania sytuacji społecznej, z kolei zmiany trzech pozostałych wskaźników (wskaźnika zróżnicowania dochodów, oraz dwóch wskaźników ryzyka ubóstwa) dowodzą, iż ma miejsce pogorszenie sytuacji w dziedzinie spójności społecznej. Konstatując, różnokierunkowość zmian przyjętych do badania mierników spójności społecznej utrudnia jednoznaczną ich ocenę.

Tab. 3. Kierunki zmian wybranych mierników spójności społecznej w latach 1999-2004

Kraj	Wskaźniki						
	Stopa bezrobocia długookresowego (w %)	Ludność 15-64 żyjąca w gospodarstwach gdzie nikt nie pracuje (w %)	Dzieci żyjące w gospodarstwach gdzie nikt nie pracuje (w %)	Odsetek młodzieży z najniższym wykształceniem (w %)	Wskaźnik ryzyka ubóstwa - po transferach (w %)	Wskaźnik zróżnicowania dochodowego	Wskaźnik ryzyka ubóstwa - przed transferami (w %)
Belgia							
Niemcy							
Grecja							
Hiszpania							
Francja							
Włochy							
Luksemburg							
Austria							
Portugalia							
Średnia							

* - wartość wskaźnika pozostawała na poziomie niezmiennym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Analizując sytuację poszczególnych krajów w oparciu o zestawienie w tab.3. (znak „+” i kolor zielony oznaczają poprawę sytuacji, kolor czerwony oraz znak „-” brak poprawy lub pogorszenie) zauważyć można iż:

- o Największa, biorąc pod uwagę liczbę wskaźników, poprawa w dziedzinie nierówności społecznych miała miejsce w Grecji, Francji i Luksemburgu. Tylko jeden z nich był gorszy w 2004 roku w stosunku do roku 1999. Na tej podstawie wnioskować można, że w krajach tych odnotowano największy postęp jeśli chodzi o zwiększanie spójności społecznej.
- o Na przeciwnym biegunie znajdują się Niemcy i Austria, gdzie tylko jeden wskaźnik uległ poprawie, natomiast wszystkie pozostałe pogorszyły się. Uprawnia to do wysunięcia tezy, że w gronie badanych krajów, w dwóch wyżej wymienionych miał miejsce największy spadek spójności społecznej. Nieznacznie lepiej sytuacja

- cja przedstawia się w Portugalii (poprawa dwóch wskaźników) i Belgii (poprawa 3 wskaźników).
- W przypadku pozostałych krajów: Hiszpanii i Włoch, trudno jednoznacznie stwierdzić kierunek zmian dysproporcji społecznych, bowiem w obu przypadkach ma miejsce poprawa czterech wskaźników, przy jednoczesnym pogorszeniu się pozostałych trzech.
 - Analiza zmian średnich wartości wskaźników dla przyjętej do badania grupy krajów jako całości prowadzi do wnioski, iż brak jest przesłanek, by sądzić, iż pomiędzy rokiem 1999 a 2004 nastąpiła jednoznaczna zmiana w dziedzinie spójności społecznej, bowiem część wskaźników wskazuje na zwiększanie nierówności społecznej a część na ich spadek.

Zakończenie

Przedstawiona w opracowaniu analiza ukazuje niejednoznaczny, heterogeniczny obraz sytuacji społecznej w krajach członkowskich i to zarówno pod względem stanu, jak i kierunków zmian. Wyniki badań wskazują na poprawę spójności społecznej we Francji, Grecji i Luksemburgu oraz pogorszenie spójności społecznej w Niemczech, Austrii i Portugalii. W przypadku pozostałych trzech krajów: Hiszpanii, Włoch i Belgii brak istotnych przesłanek, by sądzić, iż w dziedzinie spójności nastąpiły znaczące zmiany. W oparciu o analizę, której przedmiotem były wybrane, stare kraje członkowskie trudno jest jednoznacznie wskazać na kierunek zmian dysproporcji społecznych w tej grupie. Ponadto brak danych statystycznych dla wszystkich krajów czyni analizy niepełnymi i uniemożliwia poznanie kompletnego obrazu stanu nierówności między wszystkimi krajami UE. Za uzasadnioną zatem uznać należy konieczność prowadzenia dalszych badań w tej dziedzinie, szczególnie, że analiza spójności społecznej byłaby jeszcze bardziej pożądana i użyteczna, gdyby wykorzystane w powyższej analizie dane statystyczne dostępne były nie tylko na poziomie krajów, lecz także dla regionów. W oparciu o wnioski płynące z badania przypuszczać można, że zapewnienie spójności społecznej w grupie 25 państw będzie celem, do realizacji którego potrzebny będzie znaczny horyzont czasowy.

Bibliografia

1. Ardy B., Begg I., Schelkle W., Torres F., How will EMU effect Cohesion?, *Área Científica de Economía*, E/n o 6/ 2003
2. Borowiec J., Wilk K., *Integracja europejska*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2005

3. Dworak E., Dylematy i uwarunkowania tworzenia gospodarki opartej na wiedzy, [w:] Parszewski K. (red.) Wyzwania dla gospodarki polskiej w zintegrowanej Europie, Opracowania Raporty Materiały, Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Społeczna w Ostrołęce, Ostrołęka 2005
4. Hansen J.D., (red.) Ekonomiczne aspekty integracji europejskiej, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2003
5. Jasiński L.J., Spójność ekonomiczna regionów Polski na tle krajów Unii Europejskiej, Instytut Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2005
6. Pierzchalska M., Znaczenie spójności społeczno-gospodarczej dla rozwoju regionalnego [w:] Głąbicka K. (red.) Spójność społeczno-ekonomiczna – implikacje regionalne, WSB, Radom 2004
7. Szostak E., Polityka spójności a wyzwania dla polityki rozwoju regionalnego w Polsce [w:] Klamut M., Pancer-Cybulska E. (red.) Spójność społeczna, gospodarcza i terytorialna w polityce Unii Europejskiej, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu